

Renzulli három modellje

Dr. Tóth László

Tehetség, 20 (2), 3-4. (2012)

Ebben az írásunkban Joseph P. Renzulli három modelljét ismertetjük, s tesszük ezt azért, mert az egymás mellé helyezésük érthetőbbé teszi, milyen szálakon kapcsolódnak ezek egymáshoz.

Forgóajtó azonosítási modell

A *forgóajtó azonosítási modellt* (Revolving Door Identification Model) Renzulli 1984-ben dolgozta ki. Ennek lényege, hogy a tehetséges tanulók kiválasztása nem egyszeri aktus, hanem folyamat: a fejlesztő programok folyamatában (forgóajtó-rendszer) derül ki, hogy ki, milyen módon és meddig képes a lehetőségeket kihasználva továbbfejlődni. Az eljárásnak több előnye is van. (1) Viszonylag sok tanuló fejlesztésére nyílik mód (Renzulli a gyermekek 15–25%-át veszi be az ún. tehetség-mezőbe – talent pool –, vagyis a tehetségesnek tűnő tanulók csoportjába). (2) A fejlesztés során igen sok adat gyűjthető a tehetség-mezőbe bekerültekről. (3) Mindegyik tanuló fejlesztése a belső individuális igényekre támaszkodva történik. (4) A fejlesztés szakaszai átjárhatók, vissza lehet lépni, újra lehet kezdeni. A fejlesztési programot szintén Renzulli dolgozta ki *gazdagítási triász* néven. A forgóajtó azonosítási modell abban jelent előrelépést, hogy a tehetségesek azonosítását egy három elemből álló gazdagítási program (gazdagítási triász) keretében oldja meg. A modell bírálói elsősorban azt kifogásolják, hogy a folyamatos diagnosztikus mérésekhez megfelelő anyagi és személyi háttér szükséges, ami csak kevés helyen áll rendelkezésre (Tóth, 2003).

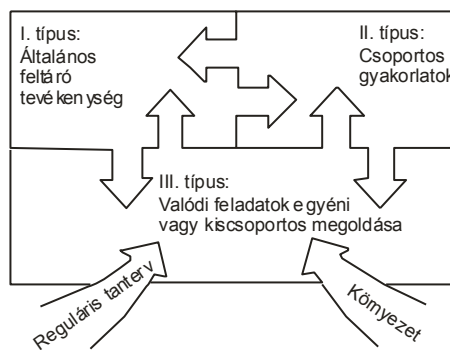
Gazdagítási triász modell

A *gazdagítási triász modellje* (Enrichment Triad Model, Renzulli, 1977) lényegében egy tanítási-tanulási modell, amelyet Renzulli kimondottan a tehetséges gyermekek tanításához dolgozott ki (1. ábra). Renzulli szerint a tehetségnek három – egymással kölcsönhatásban lévő – ismérve van: a kreativitás, az átlag feletti intellektuális képesség és a feladat iránti elkötelezettség. A felsorolt vonásokkal rendelkező tanulók egy olyan programban vesznek részt, amely három – egymás felé átjárható – gazdagítási kategóriára épül. Ez a három kategória a következő: (1) I. típus: általános explorációs tevékenységek, (2) II. típus: csoportos fejlesztő gyakorlatok, (3) III. típus: valódi feladatok egyéni vagy kiscsoportos megoldása. Míg az első két kategória (I. és II. típus) minden tanuló számára megfelelő lehet, addig a harmadik kategória (III. típus) olyan emelt szintű feladatokból tevődik össze, amelyeket a tehetséges tanulók maguk választotta alapon végeznek.

Az I. típusú gazdagításban az általános explorációs tevékenységeket úgy tervezik meg, hogy a tanulmányozandó témák vagy tudományterületek a hivatalos tantervet ne a megszokott módon fedjék le. Az érdeklődési, illetve tanulási centrumok, az audiovizuális anyagok, a te-reptanulmányok, a meghívott előadók vagy a tanári szemléltetések mind a gazdagításnak ezt a típusát szolgálják.

A II. típusú gazdagításban a tanár olyan speciális eljárásokat, anyagokat és oktatási módszereket alkalmaz, amelyek célzatosan a magasabb rendű gondolkodási folyamatok, a kutatási jártasság, valamint a személyiség és a társas kapcsolatok fejlődésével összefüggő folyamatok fejlesztésére irányulnak. Az itt kapott feladatok ahhoz kívánnak segítséget nyújtani, hogy a tanulók hatékonyabban tudjanak bánni a tartalommal, és meg tudják oldani a különböző témakörök vagy új szituációk kapcsán felmerülő problémákat.

A modell tulajdonképpen középpontjának az emelt szintű, III. típusú gazdagítás tekinthető, mivel a valódi feladatok egyéni vagy kiscsoportos megoldása különösen alkalmas a tehetséges diákok igényeinek a kielégítésére. A feladatmegoldó tevékenységnek ez a típusa arra ösztönzi a diákokat, hogy friss adatokat gyűjtsenek, az adott ismeretkörnek megfelelő kutatási módszereket alkalmazzanak, és a munkájuk eredményét megosszák az erre alkalmas hallgatósággal. Renzulli szerint, ha a tanulók az őket igazán érdeklő területeken nagyobb teljesítménypotenciállal rendelkeznek, akkor „meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a témában az elsajátítás szintjének a korlátozása nélkül haladhassanak tovább” (Renzulli, 1977, 17. old.).

1. ábra. A gazdagítási triász modellje

A modell kidolgozásához Renzulli felhasználta egyrészt a kiemelkedő felnőttek jellemzőiről megállapítottakat (Roe, 1952), másrészt Ward-nak (1961) az elsajátítással kapcsolatban megfogalmazott elképzeléseit, továbbá Bruner-nek (1960) és Torrance-nak (1965) azt az álláspontját, hogy már a fiatal gyermekek is képesek kritikai és kreatív módon gondolkodni.

Maker (1982) szerint a triász fontos előnye, hogy olyan átfogó programszerkezettel rendelkezik, ami a tehetségfejlesztésben különösen jól hasznosítható. Ugyanakkor „a triász legnyilvánvalóbb hátránya a kiforratlanság és a hatékonyságra vonatkozó kutatás hiánya” (Maker, 1982, 232. old.).

Más bírálók inkább azt kifogásolják, hogy a gazdagítási triász megvalósítása komoly személyi és tárgyi feltételeket igényel, amire a legtöbb helyen nem állnak megfelelő források a rendelkezésre.

Iskolai szintű gazdagító modell

Az iskolai szintű gazdagító modell (Shoolwide Enrichment Model, SEM, Renzulli, 1985) a gazdagítási triász modellnek és a forgóajtó azonosítási modellnek az együttes továbbfejlesztése, ugyanakkor jóval több annál, mint hogy e két modell „házasításának” lehessen tekinteni. A SEM valójában az iskolák teljes körű fejlesztésére szolgáló részletes tervezet, mely úgy kívánja kielégíteni a tehetséges tanulók speciális igényeit, hogy közben *valamennyi* tanuló iskolai teljesítménye javuljon. A SEM részletes ismertetése messze meghaladná kereteinket, így a modell központi elemét, a szolgáltatási részét tárgyaljuk röviden. A teljes modellt a mellékelt ábra (2. ábra) jeleníti meg. Megjegyezzük, hogy a „Kiegészítő szolgáltatások” (lásd az ábrát) a tanterv vagy a gazdagító egységek révén nem biztosítható szolgáltatásokat tartalmazzák, mint például egyéni vagy kiscsoportos tanácsadás, mentori kapcsolatok kialakítása, tudományos expedíciók, speciális iskolák, színjátszó csoportok, bekapcsolódás a Future Problem Solving, az Odyssey of the Mind és más nemzetközi tehetségfejlesztő programokba stb.

Teljes tehetség portfólió

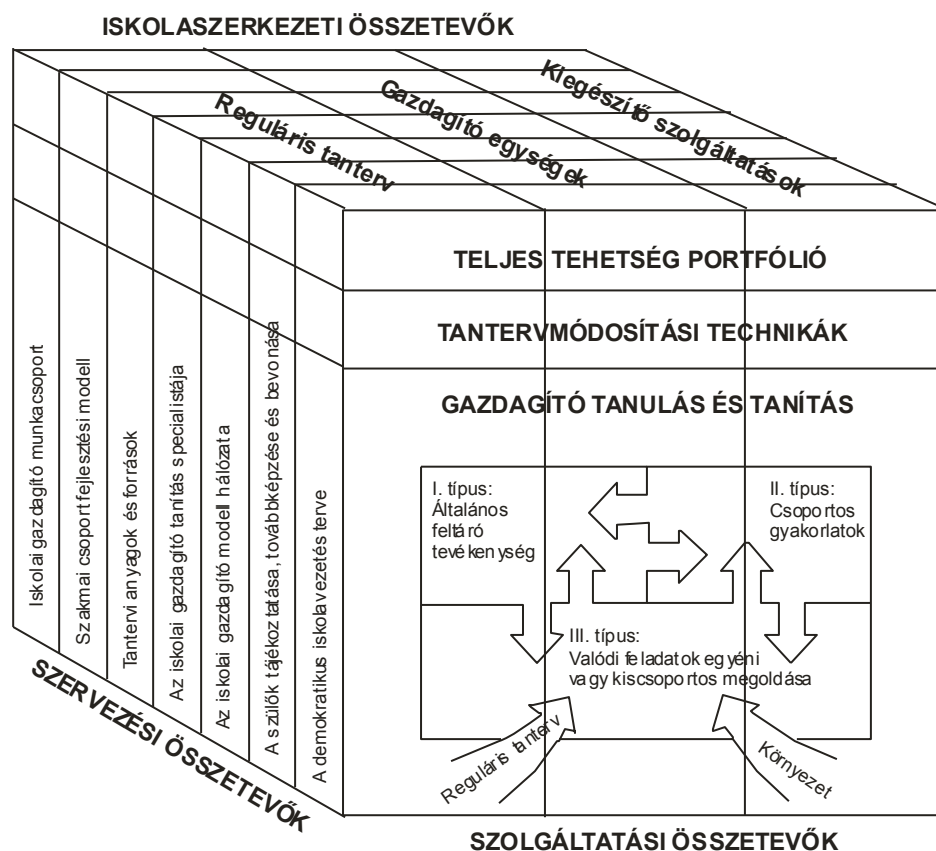
A szolgáltatási rész első összetevője a tehetség teljes körű fejlesztésének alapját képező tanulási jellemzőket hivatott feltérképezni, azaz a tehetségpotenciál azonosításához nyújt segítséget. Mindegyik tanulónak van egy dossziéja, ebben kerülnek rögzítésre az adott tanulóról gyűjtött információk. Az információgyűjtés három területen folyik: a képességek, az érdeklődési körök és a tanulással kapcsolatos preferenciák területén. A tanulónként ilyen módon összeállított anyagot nevezi Renzulli *teljes tehetség portfóliójának*. Ezt az anyagot a tanuló és a szülő is áttanulmányozhatja, és az anyag alapján a pedagógussal együtt döntenek arról, hogy a normál osztályokban, a gazdagító egységekben és a speciális szolgáltatások terén rendelkezésre álló fejlesztési lehetőségek közül melyeket célszerű választani, az adott tanuló számára mi lenne a legjobb.

Tantervmódosítási technikák

A szolgáltatási rész második összetevője három *tantervmódosítási technikát* tartalmaz. Ezek a következők: (1) a tananyag szűkítése, illetve sűrítése; (2) a tankönyvek, munkafüzetek tüzetes átvizsgálása és a feleslegesen ismétlődő anyagok, gyakorló feladatok „kigyomlálása”; (3) a tanuló érdeklődési körébe vágó, helyettesítő feladatok biztosítása. E technikák alkalmazásának alapelve, hogy inkább kevesebbet, de azt alaposan.

Gazdagító tanulás és tanítás

A harmadik összetevő a gazdagítási triász modelljén alapul. A tanulás az órarendbe illesztett ún. *gazdagító egységekben* folyik, ami heti egy alkalommal félnapos összefüggő jelenti. Az egyes gazdagító egységekbe való bekerülés a teljes tehetség portfólió adatai alapján történik. Itt az elsődleges szempont az azonos érdeklődés, függetlenül attól, hogy ki hányadik osztályba jár. A gazdagító egységeknek egyetlen aranyszabálya van: minden, amit a tanulók az egységekben csinálnak, olyan szolgáltatásnak vagy produktumnak kell lennie, ami valódi közönséget szolgál, és valódi problémák megoldását célozza.

2. ábra. Iskolai szintű gazdagító modell

Összességében az iskolai szintű gazdagító modell olyan tantervi és szervezettefejlesztési modell, amely a tehetségeseknél bevált stratégiákra építve nem csupán a tehetséges, hanem valamennyi tanuló fejlesztését kívánja előmozdítani – ideértve a tanulási zavarokkal küzdő és az alulteljesítő diákokat is –, azaz a teljes körű fejlesztést célozza meg.

Magunk úgy véljük, bármennyire vonzóan is tűnik ez a modell, több probléma is felvetődik vele kapcsolatban. (1) Az iskoláknak a SEM-re való átállása jelentősen felforgatná az iskolák többé-kevésbé stabil, hagyományokkal rendelkező, kiforrottnak is mondható tevékenység-rendszerét. (2) Renzulli arról nem szól, hogy az átállás nagyjából mennyibe kerülne, és a felmerülő költségeket ki állná akár hosszú távon is. (3) Sem a SEM-re, sem az ebbe integrált másik két modellre vonatkozóan nem történtek valódi és pártatlan hatásvizsgálatok, így nem tudjuk, hogy ami elméletben működik, az a gyakorlatban is működik-e.

Felhasznált irodalom

- Bruner, J. S. (1960): *The process of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Maker, C. J. (1982): *Teaching models in education of the gifted*. Rockville, MD: Aspen.
- Renzulli, J. S. (1977): *The Enrichment Triad Model*. Wethersfield, CT: Creative Learning Press.
- Renzulli, J. S., Reis, S. M. (1985): *The schoolwide enrichment model: A comprehensive plan for educational excellence*. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
- Roe, A. (1952): *The making of a scientist*. New York: Dodd and Mead.
- Torrance, E. P. (1965): *Gifted children in the classroom*. New York: Macmillan.
- Tóth László (2003): *A tehetségfejlesztés kisenciklopédiája*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen.
- Ward, V. S. (1961): *Educating the gifted: An axiomatic approach*. Columbus, OH: Merrill.

A szerző egyetemi docens, a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézete Pedagógiai Pszichológiai Tanszékének vezetője